

נעשה אדם

ספר בראשית = ספר ה'ישר

בראשית א:א'

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ:

In the beginning of God's creation of the heavens and the earth.

רשי' שם
כלהקית – הmul לכדי יולק לו כי קיה לדייך לנטחיל את התוליה לולו מהחוילן זהה לכלם קהיל מזורה לר'זונגה צנלוונו ביה יקלהיל ומה טעם פאה נכלחיקית מזוט (טאלאיס קי"ה) כה מעציזו בגיל לעמו לתה לאס נחלה גויס צהס יהמלו הומות העולם ליקלהיל ליטנטיס קהס צקצחות קלהות צבעה גויסה קהס הוומלים נטהס כל קהיל צל קהב"ק בימ' פון צלהה וגונגה לאטאל יטכל געניגו צלטונגונ גונגה לאטאל וגדרלונגונ גטלה מסט וונונגה לנו:

In the beginning: Said Rabbi Yitzchak: It was not necessary to begin the Torah except from "This month is to you," (Exod. 12:2) which is the first commandment that the Israelites were commanded, (for the main purpose of the Torah is its commandments, and although several commandments are found in Genesis, e.g., circumcision and the prohibition of eating the thigh sinew, they could have been included together with the other commandments). Now for what reason did He commence with "In the beginning?" Because of [the verse] "The strength of His works He related to His people, to give them the inheritance of the nations" (Ps. 111:6). For if the nations of the world should say to Israel, "You are robbers, for you conquered by force the lands of the seven nations [of Canaan]," they will reply, "The entire earth belongs to the Holy One, blessed be He; He created it (this we learn from the story of the Creation) and gave it to whomever He deemed proper When He wished, He gave it to them, and when He wished, He took it away from them and gave it to us.

ו"כ שהרי לא נתיאשה בזה אלא עניין הפרשה הראשונה, בה נאמר נאמר סדר הבריה ושל הארץ של הקב"ה ה'יא. אבל עדיין לא מבואר עניין שאר הפרשיות עד החודש הזה לכם. מדו"ע נכתבו בטורה?

מודרש רבה בראשית פרשה מד פסקה א
אחר הדברים האלה היה דבר ר' אל אברם במחוזה לאמר ונוי (תהלים יח) האל תמים דרכו אמרת ר' צדורה מניין הוא לכל החושים בו אם דרכיו תמים הוא על אחת כמה וכמה רב אמר לא נתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריתות וכי מה איבפת ליה להקב"ה למי ששותח מן הצעיר או מי ששותח מן העורף הוא לא נתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריתות:

ו והנה על העיקר הזה העירוננו זכרונם לברכה במדרש קהילת (רבה, ז) שאמרו, זה לשונם: ראה את מעשה האלקים וגוי (קהילת ז), בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון, נתלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו, ראה

מעשי נאים ומושבחים הוו, וכל מה שבראת בראתי, תן דעתך שלא תקלל ותחריב את עולמי.

Our Sages of blessed memory drew our attention to this principle in Midrash Koheleth, where they said (Koheleth Rabbah 7:28) - 'See the work of G-d...' (Ecclesiastes 7:13). When the Holy One Blessed be He created Adam, He took him and caused him to pass before all the trees of the Garden of Eden. He said to him, 'See how beautiful and praiseworthy are my works; and all that I have created, I have created for your sake. Take heed that you do not damage and destroy my world.' "

שערי קדשה לר' חיים ויטאל ח'א שער ב והנה ענין המדות הן מוטבעות באדם בנפש השפלה הנקראת יסודית הכלולה מארבע בחינות, הדומם והצומחת והבהמת והמדברת. כי גם הן מורכבות מטוב ורע, והנה בנפש זהה תלויות המדות הטובות והרעות והן כסא ויסוד ושורש אל הנפש העליזונה השכלית אשר בה תלויין תרי"ג מצות התורה נזכר לעיל בשער ראשון. ולפיכך אין המדות מכלל התורה"ג מצות, ואמנם הן הנקנות עקריות אל תרי"ג המצות בקיומו או בביטולם, יען כי אין כה בנפש

השכלית לקיים המצוות על ידי תרי"ג איברי הגוף אלא באמצעות נפש היסודית המחברת אל הגוף עצמו בסוד (ויקרא י"ז י"ד) כי נפש כל בשר דמו' בנפשו הוא, ולפיכך עניין המדות הרעות קשים מן העברות עצמן מאד: וזה תבין עניין מה שאמרו רבותינו ז"ל (שבת דף ק"ה ע"ב), כל הכוועס כאלו עובד עבודה זרה ממש שהוא שוקולה ככל תרי"ג המצוות, וכן אמרו (סוטה דף ע"א) מי שיש בו גסות הרוח הוא ככופר בעיקר וואוי לנגידו כאשרה ואין עפרו נגע וכו' וכאליה רבות. ותבן זה מאד, כי להיותם עקרם ויסודות לא נמננו בכל תרי"ג המצוות התלוויות בנפש השכלית, ונמצא כי יותר צריך ליהר מדות הרעות יותר מן קיום המצוות עשה ולא תעשה כי בביוותו בעל מדות טובות בנקל יקיים כל המצוות:

רמב"ם הלכות תלמוד תורה ד' א'

אין מלמדין תורה אלא לתלמיד הgan נאה במעשו או לthem אבל אם היה הולך בדרך לא טובה מחוירין אותו לモוטב ומנהיגין אותו בדרך ישירה ובודקין אותו ואחר כך מכנים אותו לבית המדרש ומלמדין אותו אמרו חכמים כל השונה לתלמיד שאינו כאילו זרךabin למדריכים שנאמר כצورو ابن במרגמה כן נונן לכטיל כבוד אין כבוד אלא תורה שנאמר כבוד חכמים ינהלו וכן הרב שאינו הולך בדרך טובה ע"פ שהכם גדול הוא וככל העם צריכין לו אין מתלמידין ממנו עד שובו לモוטב שנאמר כי שפתיכם כהן ישרמו דעת ותורה יבקשו מפייכם כי מלאך ה' צבאות הוא אמרו חכמים אם הרב דומה למלאך ה' צבאות תורה יבקשו מפייכם אם לאו אל יבקשו תורה מפייכם:

Torah should be taught only to a proper student - one whose deeds are attractive - or to a person whose behaviour is unknown. However, [a potential student] who follows bad ways should be influenced to correct his behaviour and trained to follow a straight path. [After he repents, his deeds] are examined and he is allowed to enter the house of study to be instructed.

Our Sages said: Whoever teaches an improper student is considered as if he throws a stone to Mercury, as [Proverbs 26:8] states: "As one who winds a stone in a sling, so is he who gives honour to a fool." There is no "honour" other than Torah, as [Proverbs 3:35] states: "The wise shall inherit honour."

Similarly, one should not study from a teacher who does not follow a proper path, even though he is a very wise man and his [instruction] is required by the entire nation, until he returns to a good path, as [implied by Malachi 2:7]: "For the priest's lips shall keep knowledge, and they shall seek Torah from his mouth, because he is a messenger from the L-rd of Hosts."

Our Sages said: If a teacher resembles "a messenger of the L-rd of Hosts," seek Torah from his mouth. If he does not, do not seek Torah from his mouth.

נתיבות שלום בראשית י"ג

אמנם עדיין יש להבין שהרי התורה היא מקור ההוראה ותורת חיים ליהודי לכל ידיעותיו, דיליכא מידי דלא רמיוז באורייתא, ושום מקורות אחרים אין ליהודי מהיכן ללמידה, וא"כ גם בעניין מדות התורה היא שצרכיה לקבוע את ההגדרה אלו מדות הן מדות טובות ואלו מדות רעות, ואם לא יתפרשו ענייני מדות בתורה מהיכן ילמד איז יהודי לדעת את תורה המדות והדרך אשר ילכו בה.

ויל שזה אכן עניינם של פרשיות התורה מבראשית עד החודש הזה לכם, שהם תורה שלימה בעניין טהרת המידות, ומורים לנו יסודות העבודה ה'. כי בתורה אין סיפוריו דברים בכלל, אלא תורה כמשמעותה מלשון ההוראה, שככל התורה על כל מילה ואותה שבה מורים לנו תורה חיים, ועל דרך זה כל ספר בראשית מלמד אותנו תורה חיים בעניין טהרת המידות, כמד"כ ועשית היישר והטוב בעניין ה', שזהו עניין כל פרשיות אלו שכולם מדברים בענייני מידות.

יושע י"י י"ג

וַיָּהִי הַשְׁמֵשׁ וַיַּרְא עֹמֶד עַד יְקָם גֹּוי אִיבֵּי הַלָּא הִיא כְּתֻובָה עַל סְפִר הַיִשְׁרָא וַיַּעֲמֹד הַשְׁמֵשׁ בְּזִוְּצִי הַשְׁבִּים וְלֹא אֵלֹא כִּיּוֹם תְּמִימָה:

And the sun stood still, and the moon stayed, until the people had avenged themselves upon their enemies. Is this not written in the book of Yashar? So the sun stood still in the midst of the heaven, and it did not hasten to go down exactly a whole day.

שמעאל ב' א' י"ח

וַיֹּאמֶר לְלִמּוֹד בְּנֵי יְהוָה קְשַׁת הַיּוֹם כְּתֻובָה עַל סְפִר הַיִשְׁרָא:

And he said to teach the sons of Judah the bow. Behold it is written in the book of the just.

גם' עבודה זרה כה.

הלא היא בתובה על ספר היישר מי ספר היישר אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן זה ספר אברם יצחק ויעקב שנקרוו ישרים שנאמר תמות נפשי מות ישרים

Which is the Book of Yashar? — Said R. Chiyya b. Abba in the name of R. Yochanan: It is the book of Avraham, Yitzchak and Yaakov who are designated as righteous and of whom Scripture says, Let me die the death of the righteous and let my last end be like his.

משנה אבות ד:ב"א

רבי אלעזר הקפֶר אומר, קנאַה וְהַתָּאוֹה וְהַכְּבוֹד מַזְכִּיאֵן אֶת הָאָדָם מִן הַעוֹלָם:

Rabbi Elazar HaKapor would say: Envy, lust and honour drive a man from the world.

נִתְבוֹת שְׁלֹם בְּרִאשִׁית עַמְּ יָד

וּבְתְּחִילָה, קָדוּם עַולְם הַתְּקִינוֹן, מַלְמָדָת לְנוּ הַתּוֹרָה עַד הַיָּכָן מְגַיּוּ פְּגָם הַמִּדּוֹת הַרְוָעָה, עַפְּ הַמְבָאָר בְּחֹזֶ"ל (אָבוֹת ד')
כִּי ג' אָבוֹת הַטוֹּמָה שֶׁל הַמִּדּוֹת הַרְוָעָה הַמִּדּוֹת הַרְוָעָה שֶׁמְהָם מְסֻתָּפִים כָּל הַמִּדּוֹת הַמּוֹצִיאִים
אֶת הָאָדָם מִן הַעוֹלָם.
וְזֶה שָׁנָצַר תְּחִילָה פְּרִשְׁת קַיּוֹן, שְׁחַטָּאוּ הִיא שָׁנָפֶל בְּקָנָה.

בראשית ד:ד'-ה'

וְהַבְּלֵל הַבִּיא גַּם הָא מִבְּכָרוֹת צָאוֹן וּמִזְלְבָחָן וַיַּשְׁעַה ד' אֶל הַבְּלֵל וְאֶל מִנְזָהָו: וְאֶל קִין וְאֶל
מִנְזָהָו לֹא שָׁעֵה וַיַּזְרַע לְקִין מִאָדָר וַיַּפְלֹל פְּנֵיו:

And Abel he too brought of the firstborn of his flocks and of their fattest, and Hashem turned to Abel and to his offering. But to Cain and to his offering He did not turn, and it annoyed Cain exceedingly, and his countenance fell.

נִתְבוֹת שְׁלֹם שֵׁם

וְעַי הַקָּנָה נִפְלֵל כָּל כָּךְ עַד שְׁהַגֵּעַ לִמְדָרָה הַתְּחִתּוֹנָה בַּיּוֹתֶר, וַעֲשָׂה מִעֲשָׂה אִיּוֹם כֹּזה שֶׁל רַצִּיחָת אֲחִיו. וַהֲתֹרָה
מַלְמָדָת לְנוּ לְאַיוֹז דָּרְגָת שְׁפָלוֹת נִיצֵּן לְהַתְּדִּרְדִּר מִתּוֹךְ קָנָה.
וְאַח"כ כתיב עֲנֵנִין דָּרְם הַמְבּוֹל שֶׁגַּם דָּרְם הַמְבּוֹל הִיא בְּתָאוֹת ... וַהֲתֹרָה מַלְמָדָת בָּהּ גּוֹדֵל פְּגָם הַתָּאוֹה, עַד הַיָּכָן
מְגַעַת הַנְּפִילָה כַּתְּזִאתָה מִתְּאֹוֹת.

בראשית ו:י"א-י"ג

וְתַשְׁוֹרָת הָאָרֶץ לְפִנֵּי הָאֱלֹקִים וְתַפְלִיא הָאָרֶץ זָמָס: וַיַּרְא אֱלֹקִים אֶת הָאָרֶץ וְהַזֶּה גְּשֻׁוָּתָה
כִּי הַשְׁוֹרָת כָּל בְּשֶׁר אֶת דָּרְכוֹ עַל הָאָרֶץ: וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים קָנֹן קַץ כָּל בְּשֶׁר בָּא לְפִנֵּי כִּי
בָּקָל אֶת הָאָרֶץ זָמָס בְּעִנְיָנָם וְהַגֵּנִי בְּשִׁזְוּיָּתָם אֶת הָאָרֶץ:

Now the earth was corrupt before G-d, and the earth became full of robbery. And G-d saw the earth, and behold it had become corrupted, for all flesh had corrupted its way on the earth. And G-d said to Noah, "The end of all flesh has come before Me, for the earth has become full of robbery because of them, and behold I am destroying them from the earth.

ר"ש"י פסוק יא

וְתַקְהַת – לְקֹן עַלְוָה וְעַי (סְנַאֲלָלִין נ') (כָּמוֹ (לְכָלִיס נ') פָּוּ תַּקְהִתָּו: וְתִמְלָלָה פְּלָלִין חַמָּם – גַּזְל (ס"ה סְנַאֲלָלִים
(יונָה נ) וְמַן תִּהְמַס לְאַכְל בְּכַפְיַתְס):

Was corrupt: Heb. וְקַדְמַת is an expression of immorality and idolatry. (other editions add: immorality, "for all flesh had corrupted (בָּהּ) its way," and idolatry), as in (Deut. 4:16): "Lest you deal corruptly (פְּקַדְלִין)".

And the earth became full of robbery: Heb. בְּעִנְיָן, robbery. (other editions add: as it is said (Jonah 3:8): "and of the dishonest gain (סְנַאֲלָלִים) which is in their hands.")

גַּמְיָחִיגָה יא:

דָּאָמֵר מֶר גַּזְל וּעַרְיוֹת נְפַשׂו מְחַמְּדָתֵן וּמְתָאוֹה לְהָם

As the master said, theft and immorality are things that a person desires and lust after

נִתְבוֹת שְׁלֹם שֵׁם

וְאַח"כ כתיב פרישת דור הַפְּלָגָה שְׁהִיא עֲנֵנִין כְּבוֹד ... שְׁהַפְּגָם שְׁלָהָם הִיא וְהַשְּׁرָצָו לְעַשּׂוֹת לְעַצְמָם שֵׁם וְכְבוֹד

בראשית י"א:ג'

וַיֹּאמְרוּ הָבָת נָבֹזֶה כִּנְזָה עִיר וּמָגַדֶּל וְרָאשׁוֹ בְּשָׁמִים וְנָעֲשֶׂה כִּנְזָה שֵׁם פֶּן נָפֹז עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ:

And they said, "Come, let us build ourselves a city and a tower with its top in the heavens, and let us make ourselves a name, lest we be scattered upon the face of the entire earth."

פתיחה להעמק דבר

והענין דנחbaar בשירת הארץ על הפסוק "הצור חמים פעלו... צדיק ויישר הוא" (דברים ל' ד), דשבח "ישר הוא" נאמר להצדיק דין הקדוש ברוך הוא בחורבן בית שני, שהיה "דור עקש ופתלטל" (שם פסוק ה); ופירשנו שהיו צדיקים וחסידים ועמל תורה, אך לא היו ישרים בהליכות עולמים. על כן, מפני שנתה חنم שבלבם זה אל זה, חשבו את מי שראו שנוגה שלא כدعותם ביראת י' שהוא צדוקי ואפיירוס. ובאו על ידי זה ליזי שיפוכות דמים בדרך הפלגה, ולכל הרעות שבעולם, עד שחורב הבית.

ועל זה היה ציוק הדין, שהקדוש ברוך הוא ישר והוא אינו סובל צדיקים כאלו, אלא באופן שהולכים בדרך הישר גם בהליכות עולם, ולא בעקמימות אָפָעָלֶג שהוא לשם שמיים, זה גורם חורבן הבריאה והристות ישוב הארץ.

זה היה שבח האבות, שמלבד שהוא צדיקים וחסידים ואובי ה' באופן היורט אפשר, עוד היו "ישרים", היינו: שהתנהגו עם אומות העולם, אפיקלו עובדי אלילים מכורעים; מכל מקום היו עם באביה, וחשו לטובותם, באשר היא קיומם הבריאה. כמו שאנו רואים כמו השתתחה אברם אבינו להתפלל על סדום, אָפָעָלֶג שהוא שנא אותם ואת מלכם תכלית שנאה עברו רשותם, מכובאך במאמרו למלך סדום. מכל מקום חוץ בקיומו!

ובבראשית רבה פרשת וירא (פרשה ט) איתא על זה שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו: "אַתְּקָפֵעַ צָקָק וְתַשְׁאַרְעַשׁ" (חולים מה ה) – "אהבת להצדיק את בריותי, ותשנא להרשיון...", והיינו ממש כ"אָבֵקְמָוְן גּוּם" (בראשית י' ד ובפסוק ה), שאָפָעָלֶג שאין הבן הולך בדרך מישרים – מכל מקום שוחר שלomo ותובו. וכן הוצק חן ודרך ארץ נפלא, על דבר אברם את לוט, כמו שנותבר בפרשת ל'ק.

וכן ראיינו כמה נוח היה יצחק אבינו להתפיסים ממשנאיו, ובמעט דברי פiOS מאכימליך ומורעיו – נתפיס באופן היוטר ממה שבקשו ממנה, מכובאך במקומו.

ויעקב אבינו, אחר שהיטב חרה לו על לבן, שידע שבקש לעקרו לולי ה', מכל מקום דבר עמו דברים רכים. עד שאמרו על זה בבראשית רבה (פרשה עז): "קְפָגְנוּנָן שֶׁל אֶבֶות וְלֹא עֲנוּגְנוּנָן שֶׁל בְּנִים" (עיין שם), ונתפיסים עמו מהר.

וכן הרבה למדנו מהליכות האבות בדרך ארץ מה שישייך לקיים העולם, המיחוד לזה הספר שהוא ספר הבריאה. ומשום הци נקרא כמו כן ספר הישר על מעשה אבות בזה הפרט.

ובלעם בשעת רוח הקדוש – לא היה יכול להתפלל על רוע מעשי, אינו צדיק וחסיד כאברהם יצחק ויעקב, אחרי שהוא נביה אומות העולם וראשו במקור הטומאה. אך התפללא על רוע הילובו בדרך ארץ, שאם שראו היה לו לשונא את ישראל תכלית שנאה, באשר הבני אברהם יצחק ויעקב וראשו במקור הקדושה, אבל מכל מקום לא היה ראוי לפניו לבקש לעקר אומה שלימה. ואינו דרך ישירה בקיים העולם. ועל זה צעק "תמות נפשיות ישרים", היינו: מקימי הבריאה.

ובדברינו נתישב יפה על מה נקרא זה הספר הישר, שהוא ספר הבריאה.

קהלת ז'כ"ט

לְבַד רָאָה זֶה בְּצִאָתִי אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם יִשְׁרָר וְהַמָּה בְּקִשׁוּ וְשִׁבְנוֹת רְבִים:
See, only this one have I found, for God made man straight, but they sought many intrigues.

רש"י שם
דָּכֶל לְהָה זֶה מַלְאָתִי – צְדָלָה לְעוֹלָם תְּקָלָה עַל יְהָה. מַכְלָל עַתָּה – כְּקָבָ"ה לְתַהְלָס כְּלָהָלָן יְקָל. וְסָמָה – מַקְנוֹזָוָגָה לוֹ חֹוֹתָה וְנַעַצָּוֹתָה נַעַמָּוֹת וְנַקְלָמָוֹת כְּמָה. כְּקָבָ"ה חַקְצָוֹת לְנִיסָּה – מִזְמּוֹת וּמַחְצָוֹת כָּל חַטָּא כָּל נַלְקָצָמָלָקָ:

See, only this one have I found: for a stumbling block came into being through her. **that... made:** The Holy One, blessed be He [made] the first man straight. **but they:** when his wife Eve was paired up with him, and they became two and were called "they." **sought many intrigues:** plans and designs of sin.

דברים ו'ב"ח

וְעַשֵּׂת הַיִשְׁרָר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי הָרַבְּנָא כִּי בְּעֵינֵי יְתַבְּבָה כָּל וּבְאֶת וְיַרְשָׁת אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבָּעָה הָרַבְּנָא:

And you shall do what is proper and good in the eyes of the Lord, in order that it may be well with you, and that you may come and possess the good land which Hashem swore to your forefathers,

רמב"ן שם

ושיטת הישר והטוב בעיני ה' על דרך הפשט יאמר תשמרו מצות השם ועדותיו וחקותיו ותכוין בעשיותן לעשות הטוב והישר בעיניו בלבד ולמען ייטב לך, הבטהה, יאמר כי בעשותך הטוב בעיניו ייטב לך, כי השם מטיב לטובים ולישראלים בלביהם ולרבבותינו בה' מדרש יפה, אמרו זו פשרה ולפניהם משורת הדין והכוונה בה' כי מתחלה אמר שתשמרו החקותיו ועדותיו אשר צוק, ועתה יאמר גם באשר לא צוק תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו, כי הוא

אוהב הטוב והישר:

וזה עניין גדול, לפי שאנו אפשר להזכיר בתורה כל הנוגות האדם עם שכניו ורעו וכל משאו ומנתנו ותקוני היישוב והمدنיות כלם, אבל אחרי שהזכיר מהם הרבה, כגון לא תלך רכילה (ויקרא יט טז), לא תקום ולא תטוור (שם פסוק יח), ולא תעמוד על דם רעך (שם פסוק טז), לא תקלל חרש (שם פסוק יד), מפני שיבת תקום (שם פסוק לב), וכיוצא בהן, חוזר לומר בדרך כלל שיעשה הטוב והישר בכל דבר, עד שיכנס בה' הפשרה ולפניהם משורת הדין, וכגון מה שהזכירו בדיינה דבר מצרא (ב"מ קח), ואפילהו מה שאמרו (יומא פו) פרקו נאה ודבоро בנחת עם הבריות, עד שיקרא בכל עניין תם וישר: